

# Dünýäniň Ukraina nägileligi gelejek üçin nämäni aňladýar?

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 24 января, 2025

Dünýäniň Ukraina nägileligi gelejek üçin nämäni aňladýar?

DÜNYÄNIŇ UKRAINA NÄGILELIGI GELEJEK ÜÇIN NÄMÄNI AŇLADÝAR?



Şwesiýa we Şweýsariýa biri-birine bagly dünýäde indi tarapsyzlygyň bir çykalga däldigine gowy düşünýär. Katar global energiýa bazaryndaky boşlugsy doldurmak üçin orta girdi. Hytaýyň turbalary-da ikirjiňlenmeli geçýär.

Uilýam Wordswort iki asyr öň «Dünýä bize köplük edýär» diýip ýazypdy. Şahyr söwda durmuşynyň çaltlygyndan we tebigat bilen sazlaşygyň ýitmeginden çekinýärdi.

Bu gün bolsa taryh öñki döwürlerde aklyňa-oýuňa getirip bolmajak aldyn-berdimli gahar-gazap bilen üstümizi basýar. Bary-ýogy onlarça ýyllyk sifrowoý eýýam dünýäniň çar künjünde bolup geçýän wakalary gyzgyny bilen öwrenmegimize şert döredýär.

Şeýle-de, erbetligi ýüze çykarmak isleýänleriňem muny has çalt we öldüriji görnüşde ýaýratmaklaryna mümkünçilik berýär. 1945-nji ýıldan şu wagta çenli durnuklylygyň ölçügi bolan garşylyklaýyn ýukan-ýumranlyk bolsa, islendik pursatda uruş meýfsnynda ulylyp bilinjek ýadro ýaraglaryň hataryndaky «akyllı ýaraglar» odaklanmış ýok etme ähtimallygyny güýçlendirýär. Kiber hüjümler energetika kompaniyalaryny, maliýe bazarlaryny we hökümet torlaryny mikrosekuntlaryň dowamynda hatardan çykaryp bilýär. Wiruslar Hytaýyň et bazarlaryndan dünýäniň ähli ýurduna ýyldyrym çaltlygynda ýaýrap, mutasiýa geçirip bilmäge ukyply.

Ýakyn wagtdaky howplarda eksiztensial bolanlardan ABŞ-daky demokratiýa gönükdirilen howplara, alfadan delta, deltadan omikrona, Sinszýanda bir million musulmany konslagerlere we

Kaşmirde millionlarça adamy öýüne gabap goýan berk öňüni alyş çärelerine geçerken Ýemende, Müsürde, Gazzede, Liwiýada we beýleki ýerlerdäki adam hak-hukuklary bilen baglanyşykly düzgün bozulmalar dynuwsyz dowam edýär. Bular ýaly birinji meselämiz bolmasa-da, deñ derejedede wajyp bolan yklymara-klimat üýtgeşmeleri ýaly sferalaýyn krizisler bilen gyzyklanmaga wagt tapamzogam diýen ýaly.

Şindi-de Ukraina bar. Dünýäniň iň güýcli goşunlaryndan biriniň adam we serişde sany esseme-esse pes gaýduwsyz ildeşlerden düzülen goşunynyň üstüne çozan Ýewropanyň guryýer urşy. Putiniň ýyldyrym çaltlygyndaky uruş taktikasynyň bady gowşady (gorkunç Ýewraziýa gyşlarynyň Napoleonyň we Gitleriň başyna nämeleri inderendiginden sapak almadymyka?), ýöne biz ýalňışmajak bolmaly. Rus goşunynyň ilkibaşda bular ýaly gowşamagy diňe gapma-garşylygyň has güýjemegine sebäp bolar. Hernä, dünýäniň garşylygynda agzybirlik, tutanýerlilik we energiýa bar. Germaniýanyň ahyrynda bikararlykdan syýrylyp, möhüm energiýa çeşmesi bolan «Demirgazyk akym -2»-niň ýüpüni kesmegi üns bererlikli zat. Tebigy gaz üçin ar-namysyny satmadylar. Global energiýa bazaryndaky boşlugu doldurmak üçün Katar ara girdi. Saud Arabystanyňam şeýtmegi gerek. Wengeriýa we Polşa öñdenem azatlygyň nusgasy däl, liderleri-de köpçüligiň we oppozisiýanyň sesini basýan ýeke-täk lideriň dolandyryan putinpisint illiberal demokratiýa modeliniň ýolundan gidýär. Emma haýsy topbakda oturanlaryny bilyärler, Günbatara we ukrainaly bosgunlara açık söz berdiler. Şwesiýa we Şweýsariýa biri-birine bagly dünýäde indi tarapsyzlygyň bir çykalga däldigine gowy düşünýär. Katar global energiýa bazaryndaky boşlugu doldurmak üçin ara girdi. Hytaýyň turbalary-da ikirjiňlenmeli geçýär. BMG-nyň Howpsuzlyk Geňesi kabul eden kararyna çekinjeňlik bilen ýanaşsa, bu konfliktiň tutaryksyz çözüşlygyň sebäpkärinden başga herkesiň ýalňışlygynyň bardygyny ýaňzydýan ynandyryjylugy pes düşündirişleri beryärler.

Global jemgyýet «11-nji sentýabré» teraktyndan bări hemişekisinden has agzybir we jebis. Emma şol wagtky az salymlyk agzybirlikdi: Buş hökümetiniň gorkunç ahlak we syýasy

şowsuzlyklary sebäpli ýele sowruldy. Halkara guramalaryň, döwlet ýolbaşçylarynyň we raýat-jemgyýetçilik guramalarynyň Ukraina goşmaça öñki sowet imperiýasy bilen Warşawa Paktynyň (indi bularyň köpüsiniň howpsuzlygy NATO şertnamasynyň 5-nji maddasy esasynda kepillendirilen) gurşawyndaky ýurtlara üns bermegi möhüm rol oýnaýar. Putine 2013-ji ýylda Siriýada, 2014-nji ýylda Krymda bolşy ýaly ýene bir gezek blefimizi görmek nesip etmez.

Emma Putiniň gitlersypat hüjüminiň has giň strategik we ahlak seljermesini-de herekete girizmegi gerek. Nämüçin Ukraina? Nämüçin Sinszýan, Ruanda, Siriýa ýa-da Mýanmar däl? Ukrayna strategik taýdan hökmany bolsa-da akýagyz ýewropalylaryň ýasaýyş-durmuşyna tapawutly garap-garamaýandyggymyzy oýlanyp-ölçermeli. ABŞ-da we Ýewropanyň başga ýerlerinde ukrainalylaryň hem olara goňsy ýurtlaryň uly, syýasy taýdan möhüm saýlawçy toparlarynyň bardygy üçin ünsümüzى şu ýerik gönükdirýärismi? Ahlak prinsiplerimiz geostrategik ýa-da syýasy ugrumyz bilen gabat gelmedik wagtynda näme etmeli?

ABŞ dünýäniň poliseýligini edip bilmez, emma şonda-da şuňa baha bermek gerek: Häzirki we geljekki aýlarda Ukrainada we dünýädäki beýleki gyzgyn sebiterde täsirli hereketleriň kriteriyalary näme? Sanskiýalar gahar-gazap bilen dolup-daşýan lideriň dolandyrýan otarsık ülkeleri dyza çökermek üçin ýeterlikmi? Ýarag prokýurementligi ýakyn wagtda tapawutlanmaga ýeterlikmi, ýa-da diňe dökülen gan artýarmy? Daşynyň goragyny artdyrdygyça we öz başynyň ölümlidigi ýatlaryna düşdüğice köplenç wagşylyga we mantıksyzlyga ýonelen bu «ömürlik» liderleriň getiren ýykgyňçyligynyň öñünü almak üçin uzak wagta niýetläp näme edip bileris? Umuman alanda, amerikanlar hökmünde hem-ä öz ýurdumyzda, hemem beýleki ýerlerde hökmany berilmeli sowallaryň biri su.

Häzirki syýasy goldawyna peýdasy bolmasa-da, Baýden hökümeti ukrain konfliktinden ussatlyk bilen baş alyp çykýar. Birnäçe ABŞ-ly dünýäniň uruşdan soňky ykbalyndan has beter «Tankydy Millet Teoriýasy»we tebigy gazyň bahalary bilen gyzyklanýan ýaly bolup görünseler-de, global derejede has öñ hiç bolmadık uýgunlaşmagy dowam etdirmek möhüm.

Erik LEWIS.

08.03.2022 ý.

<https://www.independent.co.uk/voices> Publisistika